

ІМЁНЫ БАГАРОДЗІЦЫ Ў БІБЛЕЙСКІХ ТЭКСТАХ

Г. В. Галубковіч
БДПУ (Мінск)

Навук. кіраўн. – Н. П. Лобань, канд. філал. навук, дацэнт

Анатацыя. У артыкуле разглядаюцца імёны Багародзіцы, якія сустракаюцца ў біблейскіх і рэлігійных тэкстах на беларускай мове; адлюстроўваецца іх багацце; вылучаюцца асноўныя групы імёнаў маці Ісуса Хрыста; прыводзяцца прыклады найменняў у кантэксце; адзначаюцца намінацыі-перыфразы, што выступаюць у ролі вобразных імёнаў Багародзіцы.

Ключавыя словы: імя; імёны Багародзіцы; групы імёнаў Багародзіцы; біблейскі тэкст; намінацыі-перыфразы.

Вядома, што асабістае імя маці Ісуса Хрыста – *Марыя* – узыходзіць з грэчаскага да яўрэйскага асабовага імя *Мір'ям*, што звычайна перакладаецца як 'цудоўная, моцная, горкая або горыч, непакорства, абурэнне, тая, якая прасвятляе, спадарыня, улюбёная Богам'. У Пяцікніжжы гэта імя носіць старэйшая сястра прарока Майсея. Таксама існуе меркаванне, што імя магло паходзіць ад кораня MRH, што значыць 'быць тоўстым', а ў пераасэнсаванні – 'моцная', 'выдатная' [1, с. 345]. У 2-й частцы Евангелля ад Іаана *Марыя* называецца *Маці Ісуса* (Іаанна. 2: 1).

У заходняй традыцыі асноўным найменнем маці Ісуса з'яўляюцца вытворныя ад лац. *Virgo Maria* («*Дзева Марыя*»): англ. *Mary*, валл. *Y Forwyn Fair*, славацк. *Panna Mária*, славен. *Devica Marija*, фін. *Neitsyt Maria*, швед. *Jungfru Maria*. Па асабістым імені маці Ісуса называецца таксама ў краінах ісламскай традыцыі, напрыклад, у арабскай і турэцкай мовах.

У праваслаўных цэрквах найбольш распаўсюджаны назвы, якія паходзяць ад грэч. *Θεοτόκος* (слав. *Багародзіца*). Упершыню *Дзева Марыя* была названая *Багародзіцай* у творах Дыянісія Вялікага (сярэдзіна III ст.).

У каталіцкай традыцыі сустракаецца таксама найменне *Мадонна* (італ. *Madonna*, скар. ад італ. *Mia Donna* («*Мая Спадарыня*»), фр. *Notre Dame*, англ. *Our Lady*).

Марыя ў найбуйнейшых хрысціянскіх канфесіях называецца *Багародзіцай*, таму што суб'ектам нараджэння ад яе з'яўляецца Сын Божы, якога найбольш вядомыя цэрквы Хрысціянскага свету лічаць Усемагутным Богам [3, с. 154].

Таксама сустракаемся з імем *Прыснадзева* (*Вечная Дзева*), таму што *Марыя* з'яўлялася цнатлівай да, падчас і пасля нараджэння Хрыста. Частка *прысна* мае значэнне 'вечны, заўсёдны', а таксама 'існы, праўдзівы', выкарыстоўваецца таксама ў складзе слоў, якія характарызуюць стваральнікаў святых мясцін і храмаў.

Выкарыстаны ў многіх тэкстах эпітэт *Прачыстая*, які стаў самастойным імем, адлюстроўвае адну з ключавых семіятычных апазіцый, з дапамогай якіх

у народнай культуры ацэньваюцца ўсе найважнейшыя паняцці і канкрэтныя рэаліі навакольнага свету. Антыномія «чысты-нячысты», цесна звязаная з апазіцыяй «свой-чужы», матывуе ўсведамленне *Багародзіцы* як заступніцы ад бед, нячыстай сілы і пакут.

Намінацыі *Прачыстая Маці Боская*, *Дзева чыстая (Прачыстая)*, *Чыстая Заўсёды Дзева*, *Прачыстая Дзева Багародзіца*, *Нявеста Прачыстая* кажуць аб чароўнай чысціні *Панны*, аб яе беззаганнасці, а таксама аб пакоры і стрыманасці. Намінацыя *Прачыстая* звязвае *Багародзіцу* з адным з найважнейшых элементаў рэлігійнага свету – раем, пра які таксама гаворыцца *прачысты* [4, с. 30].

Шэраг імёнаў паказвае на дзеянні, якія прыпісваюцца бажавству: *Маці Абаронца*, *Заступніца (Свету Заступніца)*, *Настаўніца* і інш.

Намінацыя *Заступніца абцяжараных* адлюстроўвае ўяўленне пра тое, што яна пакрывае і абараняе вернікаў сваім міласэрным заступніцтвам.

Намінацыя *Маці Журботная* не толькі паказвае на маці, якая аплаквае Хрыста, а і на маці, якая больш за ўсё разумее пакутнага і прыносіць верніку суцяшэнне ў смутку. Эпітэт *Журботная* паказвае і на рэлігійнае вытлумачэнне жыццёвых турботаў, бо менавіта яны вядуць чалавека да духоўнага росту і ачышчэння [3, с. 31].

У біблейскіх тэкстах сустракаем з раслінным вытлумачэннем вобраза *Багародзіцы* праз найменне *Купіна* (ст.-слав. ‘куст або група кустоў, дрэў’, сустракаецца ў шэрагу славянскіх моў). Суаднясенне *Багародзіцы* з купінай замацавалася дзякуючы біблейскім асацыяцыям з вобразам незгаральнага цярновага куста [4, с. 31].

Такія найменні, як *Багародзіца* і *Маці*, з прычыны свайго дамінантнага становішча сярод іншых імёнаў, могуць быць названыя тытульнымі. Тытульнае імя становіцца асноўным знакам персанажа, здольным пазначаць ўсю сукупнасць яго праяў.

Такім чынам, усе найменні *Найсвяцейшай Панны Марыі* ў агіяграфічных помніках можна падзяліць на некалькі груп:

- назвы па ўласным імені: *Марыя*;
- імёны, якія сведчаць аб тым, што ад яе нарадзіўся Сын Божы: *Багародзіца*, *Маці Божая*, *Маці*, *Дабрадатная*;
- імёны, аб’яднаныя паняццямі ‘чысціня, святасць’: *Панна*, *Дзева*, *Дзявіца*, *Прыснадзева (Вечная Дзева)*, *Чыстая Заўсёды Дзева*;
- імёны-эпітэты: *Святая*, *Найсвяцейшая*, *Найслаўнейшая*, *Прачыстая*, *Бязгрэшная*, *Нявінная*, *Дабраславёная*, *Журботная*;
- імёны, якія выяўляюць уладу і сілу Багародзіцы: *Уладарка*, *Царыца*, *Спадарыня*;
- імёны, што паказваюць на заступніцкую міласэрнасць і адлюстроўваюць традыцыйныя вобразы Багародзіцы: *Памочніца*, *Заступніца*, *Маліцельніца*, *Маці Абаронца*, *Настаўніца*;
- расліннае вытлумачэнне вобраза: *Купіна*.

У біблейскіх і рэлігійных тэкстах на беларускай мове часцей за ўсё сустракаем ся з наступнымі імёнамі [2]:

Марыя. *А на шостым месяцы пасланы быў анёл Гаўрыіл ад Бога ў горад Галілейскі, які называўся Назарэт, да Дзева, заручанай з мужам, імем Язэп, з дому Давідавага; а імя ў Дзева: **Марыя**.*

Дабрадатная. *Анёл, увайшоўшы да Яе, сказаў: радуйся, **Дабрадатная!** Гасподзь з Табою; дабраславёная Ты сярод жанчын.*

Маці. *Ісус, убачыўшы **Маці** і вучня, які тут стаяў, якога любіў, кажа **Маці** Сваёй: **Жанчына!** вось, сын Твой.*

Дзева Марыя. *Веру ў Бога, Айца ўсемагутнага, Стварыцеля неба і зямлі, і ў Езуса Хрыста, Сына Яго адзінага, Пана нашага, які быў зачатый ад Духа Святога, нарадзіўся з **Дзева Марыі**, замучаны пры Понцікім Пілаце, укрыжаваны, памёр і быў пахаваны.*

Багародзіца (Багародзіца Дзева). ***Багародзіца Дзева**, радуйся, поўная ласкі **Марыя**, Госпад з табою, блаславёная ты між жанчын і блаславёны плод улоння Твайго, бо Ты нарадзіла Збавіцеля душ нашых.*

Прыснадзева. *Радуйся, **Марыя**, радуйся, **Прыснадзева**.*

Прачыстая (Прачыстая Уладарка). *О, **Прачыстая Уладарка!** Не забудзь пра нас ва ўсе дні жыцця нашага і хай суправаджае нас неадступна абраз Твой шанаваны. О, **Прачыстая Уладарка!** Не забудзь пра нас ва ўсе дні жыцця нашага і хай суправаджае нас неадступна абраз Твой шанаваны.*

Заступніца (Свету Заступніца). *Нявінная **Маці** Божая, Каралева неба, **Маці** Міласэрнасці, **Заступніца** і **Прытулак** грэшнікаў! Вось я, натхнёны ласкамі, якія Ты так шчодро выпрасіла для мяне Сваёй мацярынскай ласкай са скарбу любові Божай, вырашаю цяпер і заўсёды аддаць сваё сэрца ў Твае рукі, каб Ты прысвяціла яго Езусу.*

Настаўніца. ***Настаўніца** мудрасці для малых, спакойнае прыстанішча для тых, што плаваюць, спадарожніца падарожных, супакой для спрацаваных, невычэрпнае багацце бедных.*

Маці Журботная. *Мы аддаем у яе рукі мёртвага сына – збічаванага, скрываўленага, у цярновай кароне, з прабітым сэрцам. **Маці Журботная** – гэта Сын твой...*

Купіна (Купіна Неапалімая). *Ты, **Купіна Неапалімая**, захавай свет і ўсіх нас ад шкоднасных вогненых стрэл ворага.*

Акрамя названых імёнаў, заслугоўваюць сваёй увагі і такія вобразныя найменні, як *Каралева неба, Прытулак грэшнікаў, Маці Міласэрнасці, Купіна Неапалімая*, а таксама намінацыі-перыфразы тыпу *дабраславёная: Ты сярод жанчын, блаславёная ты між жанчын і блаславёны плод улоння Твайго, поўная ласкі Марыя, абраз Твой шанаваны, Настаўніца мудрасці для малых, спакойнае прыстанішча для тых, што плаваюць, спадарожніца падарожных, супакой для спрацаваных, невычэрпнае багацце бедных і інш.*

1. Аверинцев, С. С. Мария // Мифологический словарь / под ред. Е. М. Мелетинского. – М. : Советская энциклопедия, 1991. – 736 с.
2. Біблія / пераклад В. Сёмухі. Duncanville, USA: World Wide Printing. – 2002. – 1534 с.
3. Давыденков, О. Катехизис. Введение в догматическое Богословие. Курс лекций / О. Давыденков. – М. : Православный Свято-Тихоновский гуманитарный университет, 2019. – 232 с.
4. Соломонов, М. А. «Многоимённость» Богородицы в русских духовных стихах (на материале прикамской традиции) / М. А. Соломонов. – Вестник пермского университета. – 2010. – Вып. 2(8). – С. 30–35.

БІБЛІЯ НА БЕЛАРУСКАЙ МОВЕ: ДА ПРАБЛЕМЫ ПЕРАКЛАДУ ІМЁНАЎ БОГА

*К. С. Калабук
БДПУ (Мінск)*

Навуковы кіраўнік – Н. П. Лобань, канд. філал. навук, дацэнт

Анотацыя. У артыкуле ўзнімаецца праблема перакладу Бібліі на беларускую мову, закранаецца пытанне перакладу імёнаў Бога ў біблейным тэксте, прыводзяцца ілюстрацыйныя прыклады на беларускай мове, паказваюцца варыянты імёнаў Бога.

Ключавыя словы: Біблія; пераклад; Бог; Гасподзь Бог; Гасподзь; Бог Усявышні; Уладар неба і зямлі; Сутны і інш.

У IV ст. н. э у Старажытнай Грэцыі ўзнікла кніга, якая зараз з’яўляецца самым капіраваным рукапісам і самай выдаваемай кнігай усіх часоў – Біблія. Слова Біблія паходзіць з грэчаскай мовы і перакладаецца як «кніга». Часта можна пачуць, што Біблію называюць кнігай кніг, і гэта сапраўды так. Па колькасці публікацый яна займае першае месца ў свеце сярод іншых друкаваных кніг [1, с. 3].

Да моманту з’яўлення Бібліі ў рукапісным выглядзе прайшло многа часу. Вядома, што спачатку Святое Пісанне было ў выглядзе надпісаў на гліняных таблічках, якія былі знойдзены ў Месапатаміі (сучасны паўднёвы Ірак) прыкладна да 3500-х гг. да н. э.

Вынаходніцтва кнігадрукавання можна лічыць прарывам для беларускіх хрысціян. З кнігадрукаваннем на Беларусі з’явілася і першая кніга Бібліі, выдадзеная Францыскам Скарынам у 1517 г. у Празе, якая змяшчала 23 кнігі Старога Запавету. Пры перакладзе Бібліі на тагачасную беларускую мову Ф. Скарына ўзяў за аснову чэшскае выданне Бібліі 1506 г., класічны лацінскі